

Згідно рішення Вченої ради університету кафедра історії України Інституту історичної освіти розробила і ввела у навчальний процес лекційний курс «Історія НПУ ім. М. П. Драгоманова». Наявні матеріали можуть бути використані і в інших інститутах університету.

РОЗШИРЕНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З КУРСУ «ІСТОРІЯ НПУ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА»

Основною метою курсу «Історія НПУ ім. М.П. Драгоманова» є формування в студентів глибоких знань з історії рідного університету, умінь використовувати їх у навчально-педагогічній діяльності, а також виховання патріотизму до своєї «Alma mater», що в загальному результаті призведе до формування суспільно активної особистості, як основного елемента громадянського суспільства.

Завдання вивчення курсу «Історія НПУ ім. М.П. Драгоманова» полягає у набутті студентами комплексу знань з історії університету для подальшого їх використання у професійній та громадській діяльності.

У ході вивчення курсу студенти повинні отримати ґрунтовні знання про момент заснування та основні етапи розвитку рідного університету; характер освіти, що надавалася у навчальному закладі, протягом різних періодів його діяльності та визначні персоналії, що пов'язані з університетом. Структурно курс складається з двох логічно завершених модулів, які вміщують в себе шість тем.

Формою контролю студентських знань з історії університету є залік.

Тема 1. Загальнополітична ситуація в Російській імперії на початку XIX ст. й проведення освітньої реформи. Петро Завадовський.

Початок XIX ст. характеризувався для Російської імперії, попри важливу геополітичну роль, пошуком нової ідентичності. За влучним висловом американського історика Романа Шпорлюка, у першій третині XIX ст. Росія – це була держава без нації, а Польща – нація без держави. Власне, нові модернізаційні виклики, пов'язані із останнім розподілом Речі Посполитої (1795 р.) змусили імперську еліту по новому дивитися на розвиток своєї держави. В цьому випадку, Російська імперія отримала у своєму державному утворенні однорідний етнічний комплекс, який мав весь інструментарій боротьби з усіма моделями русифікаторської політики. Отже, орієнтуючись на польський рух, інші етноси, які раніше були включені до Російської імперії, теж по новому дивилися на свою ідентифікацію та подальший розвиток. В першу чергу, це стосується українців та білорусів.

Для боротьби із цими викликами початку XIX ст. в Російській імперії починається низка заходів, включаючи пошук нової імперської ідеології. У цей же час імперія погубувала великої кількості фахівців, але поширення кола освічених людей породжувало опозиційні настрої в середовищі студентства, які вимагали послаблення політичного режиму. Як вихід із цієї ситуації було запропоновано провести освітню реформу (1802 – 1804 рр.), яка передбачала створення ряду університетів, але із потужною складовою контролю за змістом освіти.

Головним організатором та натхненником проведення реформи став міністр народної освіти, граф Петро Васильович Завадовський (1738 – 1812 рр.). Він походив з

чернігівської шляхти, закінчив Оршанську єзуїтську школу та Києво-Могилянську академію. При Павлі I отримав графське звання, але згодом відправлений у відставку. Новий імператор Олександр I покликав його на службу знову й доручив важливу освітянську галузь. Саме за його активної діяльності були засновані Дерптський (Тартуський) (1802 р.), Казанський (1804 р.) та Харківський (1805 р.) університети; педагогічний інститут в Санкт-Петербурзі, велику кількість шкіл та гімназій.

До цього періоду відноситься і один з перших проявів оформлення та функціонування української діаспори Санкт-Петербурга. До вже звичних «малоросіян», що походили з Київської, Полтавської, Чернігівської губерній та представляли русифікований козацький нобілітет, що входив у структуру Російської імперії, до цієї діаспори належали й багато вихідців із Австро-Угорщини, зокрема Закарпаття. Сучасники скаржилися, що малоросіяни, коли отримували якісь владні посади, одразу створювали протекцію для «своїх». Не був винятком у цьому відношенні й П. Завадовський. За його перебування у міністерському кріслі, важливі посади у освітній галузі отримали русини-закарпатці – Михайло Балудянський став ректором Петербурзького університету, його земляк Петро Лодій став деканом юридичного факультету, Василь Кукольник та Іван Орлай були директорами гімназії Безбородька у Ніжині.

Суть освітньої реформи полягала в тому, що із заснуванням великої кількості навчальних закладів, при них створювалася потужна система нагляду за навчальним процесом. Це був інститут попечительства. Вся територія Російської імперії була поділена на шість світських навчальних округів – Московський, Петербурзький, Дерптський, Віленський, Казанський та Харківський. Потрібно зауважити, що духовні навчальні округи, які об'єднували духовні семінарії та академії, не дублювалися світськими. Університети в цих містах були центрами навчального життя. Проте, влада попечителів цих навчальних округів була набагато вищою та дієвою ніж влада ректорів університетів. Попечителі навчального округу, як правило, призначалися особисто імператором й мали всю повноту влади в окрузі. Університетське керівництво практично завжди виконувало всі розпорядження попечителів. Така ж схема запроваджувалася й на нижчі рівні освітніх закладів.

Одночасно для всіх університетів впроваджувався «Типовий статут імператорських університетів», який приймався у кожному університеті. Згідно цього статуту, в кожному університеті повинні були створюватися Педагогічні інститути, які займалися підготовкою виключно вчительських кадрів.

Варто зазначити, що м. Київ з 1802 р. належало до Віленського світського навчального округу (окрім білоруських губерній – Віленської, Гродненської, Мінської, Вітебської та Могильовської, до нього належала й частина українських – Київська, Волинська та Подільська, які перебували у межах одного генерал-губернаторства). Із відкриттям у 1805 р. Харківського університету відбувається перепідпорядкування Київської губернії. Цим питанням займався попечитель харківського навчального округу Захар Карнеєв (1817 – 1822 рр.), який відрізнявся своїми жорстокими придушеннями всього нового та своєю відчайдушною русифікацією. Проте, виховувати у педагогічному інституті при Харківському університеті достатню кількість талановитих та відданих Російській імперії вчителів, які б змогли протистояти сформованій польській спільноті Південно-Західного краю, було надскладним завданням. Оскільки цим, доволі кволим, педагогічно-русифікаторським потугам протистояла потужна система домашнього виховання польської шляхти, за якою слідувала освіта в єзуїтських та парафіяльних училищах, що також давали якісну освіту, яка була за своєю суттю «латинською» й тому виховувала а-пріорі нелояльних громадян Російської імперії, які не вкладалися у культурне життя імперії та були постійним джерелом сепаратизму. Разом з тим, в українців, які мешкали на цих землях, був вибір де навчатися – чи в російських чи в польських навчальних закладах.

Таким чином, не дивлячись на повне політичне домінування російської влади в Південно-Західному краї (що включав у себе, головним чином, територію Правобережної України), проводити політику свого культуртрегерства для поляків російська влада не могла, оскільки не могла ствердити своє домінування в культурній та освітній сферах.

Тема 2. Заснування Київського навчального округу та Університету святого Володимира. Є. Брадке та М. Максимович.

Незгода більшості польської еліти із тим станом, який склався після наполеонівських воєн, коли Російська імперія ствердила себе потужним європейським геополітичним гравцем, змушувала її шукати шляхи самоствердження та права на національно-культурний розвиток. Період після наполеонівських воєн, поразки повстання декабристів у Санкт-Петербурзі та проведення жорсткої консервативної політики новим російським імператором Миколою I, змусило польський патріотичний елемент вдатися до радикальних кроків щодо ствердження своєї самостійності. Все це призвело до польського повстання 1830 – 1831 рр., яке було жорстоке придушене російськими військами.

Одним з найбільших наслідків поширення русифікаторської політики, викликаній повстанням стала освітня сфера. Вже у 1832 р. створюється Київський світський навчальний округ, на чолі якого став Єгор фон Брадке. Він походив з русифікованих шведських дворян й першу частину свого життя він віддав військовій службі. Брав участь у наполеонівських війнах та придушенні Польського повстання 1830 – 1831 рр. По залишенні військової служби він доволі несподівано отримав призначення на посаду попечителя Київського навчального округу. На його плечі лягла вся попередня робота з підготовки відкриття університету в Києві. Він залишив по собі добру пам'ять, оскільки вирізнявся людяністю та відкритістю. Саме ці якості й не дозволили фон Брадке із жорстокістю проводити русифікаторську політику. Не маючи педагогічного досвіду, будучи типовим менеджером, все ж таки йому вдалося здійснити деякі русифікаторські заходи. Зокрема, провів у життя постанову ще від 1822 р. про заборону російському юнацтву навчатися у іноземних єзуїтських училищах. Таким чином, він припинив практику, яка брала свої початки ще в XV ст., коли українська молодь, через єзуїтську освіту входила до латинської культурної ойкумени, забезпечуючи взаємне збагачення.

Інша проблема, яка непокоїла нового попечителя навчального округу – це те, що в усьому Київському, Волинському та Подільському генерал-губернаторстві всі повітові школи керувалися римо-католицьким духовенством, яке будувало навчальний процес, виходячи із власних інтересів. Аби протистояти такій ситуації, для русифікації цього краю, в першу чергу треба було, мати відповідно підготовлені викладацькі кадри, які б могли хоча б на рівних сперечатися в освітньо-культурному та дидактичному рівні протистояти підготовленому римо-католицькій шкільній науці. Тому для підготовки якісних вчителів у Луцьку, Вінниці, Кам'янці-Подільському, Житомирі заснуються російські гімназії, а найбільш потужні польські повітові училища зачиняються. Питання про те, що в Києві треба створювати університет стало тільки питанням часу.

Слід зауважити, що отримання посади вчителя у цей час стає надзвичайно привабливою для вихідців з не шляхетських станів, оскільки будь-хто з різночинців ставши вчителем або студентом університету ставав повноцінним дворянином (у відповідності з «Табелем про ранги» Петра Першого) й отримував нижчий клас.

Тож практичними наслідками придушення польського повстання 1830 – 1831 рр. стала низка заходів як репресивного, так і заохочувального характеру. Зокрема, було ліквідовано Кременецький ліцей, який був відкритий у 1819 р. за сприяння Адама Чарторийського та Віленський університет. Їх матеріальну та кадрову базу було

використано для університету в Києві. Наприклад, з Кременецького ліцею було вивезено понад 5 тисяч книжок, в тому числі 1,5 тисячі інкунабул до 1500 р. випуску. Так само й викладачів, після ретельної ідеологічної перевірки забирали до Києва, в новостворений навчальний заклад.

У 1833 р. Міністерство народної освіти отримало особисто від імператора Миколи I розпорядження терміново розробити проект статуту та штатний розклад майбутнього університету в Києві. Безперечно, що новостворений заклад мав керуватися типовим статутом імператорських університетів. Так воно й було, але з огляду на важливе геополітичне значення, особливі завдання Київського університету повинні були відобразитись у його «внутрішньому статуті» або проекті статуту, затвердженому особисто Миколою I 25 грудня 1833 р.

Того ж дня виходить й царський рескрипт про заснування у Києві Університету Св. Володимира. Рішення про конкретну дату відкриття університету приймав особисто міністр освіти Сергій Уваров – а саме 15 липня 1834 р. Перший річний бюджет університету склав 120 тис. крб., що було дуже значною сумою. Тож 15 липня 1834 р., в день святого рівноапостольного князя Володимира університет було відкрито. Спочатку в ньому було тільки три студенти. При відкритті університету студенти отримали шпаги, як символ дворянства. До приїзду першого ректора Михайла Максимовича, його обов'язки виконував Максим Берлінський, який підготував урочисте відкриття навчального закладу. У 1834/1845 навчальному році університет розміщався в трьох будинках на Хрещатику та Печерську. Зараз на цих місцях знаходяться Міжнародний центр культури та мистецтв, будинок офіцерів.

Михайло Максимович народився у 1804 р. на хуторі Тимківщина біля Золотоноші (тепер с. Богуславець Черкаської області). У 1819 р. закінчив Новгород-Сіверську гімназію, а у 1823 р. Московський університет (словесний і природничий відділи філософського факультету, згодом ще й медичний). Залишився при університеті для науково-академічної праці, викладав ботаніку. 1833 р. одержав учений ступінь доктора й був іменованим ординарним професором на кафедрі ботаніки Московського університету. 1834 р. був обраний першим ректором Університету Св. Володимира. Через поганий стан здоров'я пішов 1845 р. у відставку й решту життя присвятив винятково науково-літературній діяльності, яку провадив на своєму хуторі Михайлова Гора біля с. Прохорівки Золотоніського повіту на Черкащині, де й помер у 1873 р.

Протягом першого навчального року Університет мав історико-філологічне та фізико-математичне відділення. Свій перший академічний рік навчальний заклад розпочав 28 серпня 1834 р. маючи тільки 62 студенти.

Свою особливу регіональну місію Університет здійснював у відповідності до свого «Особливого статуту», що мав назву «Тимчасовий проект статуту» і діяв аж до 1842 р. Проект відрізнявся від статутів 1834 р. тим, що обов'язкова для всіх університетів справа підготовки вчителів покладалася на директорів Педагогічних інститутів при університетах, а у Київському Університеті на навчальний заклад в цілому й особисто на ректора.

Університет Св. Володимира довго б залишався собі таким «учительським інститутом», якби вже на початку першого семестру функція підготовки вчителів не відділилась від загального набору освітньо-наукових, культурних і адміністративних функцій та не створився спеціальний вчительський інститут при ньому.

Тема 3. Педагогічний інститут при Університеті Св. Володимира.

Керівництво Університету Св. Володимира послідовно виконувало загальну статутну вимогу імператорських університетів, сформульовану ще у 1804 р. і поширювану на діючі і заплановані університети, у тому числі і на Київський: кожен університет повинен мати при собі Педагогічний інститут. Тому, незважаючи на відсутність словосполучення «Педагогічний інститут» у тимчасовому проекті

статуту Київського університету, цей навчальний заклад виконує покладену на нього функцію вчительської підготовки у формі «особливого виховного закладу», відкритого 21 листопада 1834 р. Цей був доволі непересічним в структурі університету. По-перше, він дав можливість університетові сконцентрувати увагу на своїх ключових функціях, властивих закладам університетського типу, навчально-науковій, адміністративній, політичній, культурній тощо. По-друге, цей заклад започаткував у Києві систематичну вищу світську педагогічну освіту, яку сьогодні очолює його прями́й спадкоємець – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова.

У 1834 р. цей заклад мав назву «Інститут казеннокоштных студентів» і лише з 1842 р. його починають офіційно іменувати Педагогічним інститутом. Адже, як свідчить вже згадуваний «Звіт за 1835 рік» він з осені 1834 р. не переставав готувати вчителів і навіть у першому академічному році провів атестацію дев'яťох екстернів, видавши їм вчительські атестати. Щоб осмислити феномен тогочасного Педагогічного інституту, треба звернутися до змісту вже згадуваних урядових документів і авторитетних джерел. Типовий, тобто беззастережно обов'язковий для всіх російських університетів, статут 1804 р. вимагав, щоб кожен університет мав «Учительський або Педагогічний інститут».

Передбачалися типовим статутом 1804 р. й інші інститути при університетах – медичні, юридичні тощо. Але їх створення при Київському університеті свідомо відсувалось у майбутнє. В указі імператора «Про заснування в Києві університету...» від 8 листопада 1833 р. про медичний факультет говориться як про далеку перспективу. Юридичний, навпаки, начебто мав бути відкритий негайно, але, як виявилось, його кадрове забезпечення не було продумано, хоча контингент казенних студентів для нього був замовлений. Тож і влилися набрані у 1834 р. майбутні юристи-чиновники до загального Інституту казеннокоштных студентів, котрий з кінця листопада 1834 р. почав і їм давати вчительську підготовку. Іншої він просто був не в змозі забезпечити.

Зво́лікання з відкриттям Юридичного інституту пояснюється тим, що протягом першого академічного року в університеті працював лише один учитель правознавства. То був виходець із Кременецького ліцею О.М. Міцкевич, рідний брат знаменитого польського поета. А для відкриття інститутів, у тому числі і Педагогічного, потрібно було не менше чотирьох професорів.

Необхідні за статутом кадрові умови відкриття в Університеті Св. Володимира Педагогічного інституту склалися на кінець листопада 1834 р. З початку семестру тут працювали лише три професори з чотирьох, необхідних для створення за статутними умовами самостійного закладу підготовки вчителів. Це професор російської словесності М.О. Максимович, ректор і декан історико-філологічного відділення; професор стародавньої філології М.Ю. Якубович; професор чистої математики С.С. Вижевський, декан фізико-математичного відділення. Не було лише професора філософії, який мав читати педагогіку, знакову для педагогічного інституту дисципліну.

На цю посаду запросили молодого викладача Київської духовної академії О.М. Новицького, який 17 жовтня 1834 р. розпочав в університеті лекції з філософії, залишаючись викладачем академії. Серед професорів університету Св. Володимира О.М. Новицький тоді був четвертим. «Обійнявши дві кафедри філософії, тобто в Київській академії і в університеті» О.М. Новицький прагнув повністю присвятити себе університетові. З його приходом до університету та початком педагогічних читань напередодні свята Введення у Храм Пресвятої Богородиці (21 листопада 1834 р.) відбулося фактичне відкриття Педагогічного інституту при Університеті Св. Володимира.

Оскільки за проектом статуту 1833 р. підготовка вчителів цілком покладалась на університет, то загальне керівництво нею мав здійснювати ректор, який виконував

функцію її спрямовувача (директора), планувальника і контролера. Директор «особливого виховного закладу» – почесна позаштатна посада і додаткове навантаження ординарного професора.

Посаду директора вчительського закладу довелося обійняти М.О. Максимовичу, суміщаючи її з ректорством і деканством. Її не могли запропонувати колишнім кременчанам М.Ю. Якубовичу та С.С. Вижевському, полякам за національністю. Не міг зайняти цю посаду і українець О.М. Новицький, який хоч і був глибоким філософом та педагогом, але його «російська словесність» була не на висоті, бо часто-густо супроводжувалась польсько-українським суржилом. Зважаючи на тогочасне акцентування урядом російськомовної підготовки вчителів, зобов'язаних нести «дух русского народа», зрозуміло, чому першим директором Педагогічного інституту мав бути М.О. Максимович.

У спогадах його учнів є свідчення про покладену на нього статутом копітку директорську роботу з наставлення майбутніх вчителів у мистецтві викладати науки зрозуміло, ясно і систематично.

Методики окремих предметів починають викладатися з кінця 30-х років XIX ст. Одним із найяскравіших прикладів занять з методик викладання окремих предметів слід вважати практичні вправи з російської словесності під керівництвом ректора університету М.О. Максимовича. Як правило, ці заняття планувалися для I – III курсів першого відділення філософського факультету і проходили з розрахунку 1,5 години на тиждень. Аналізувалися твори російських письменників. На I курсі всіх факультетів такі заняття відбувалися по 3 години на тиждень. Студенти вправлялись у зв'язному і логічному мовленні, а починаючи з 1837/1838 навчального року, у ході цих занять навчальними планами першого відділення словесного факультету офіційно передбачався аналіз студентських творів.

Після звільнення у 1835 р. з посади ректора за власним бажанням, М.О. Максимович продовжував виконувати функції директора вчительського інституту казеннокоштных студентів до кінця 1841 р. Бо наступні ректори – В.Ф. Цих (1836 – квітень 1837), К.О. Неволін (1837 – 1843), а потім В.Ф. Федоров (1843 – 1847), Р.Е. Траутфеттер (1847 – 1859), Н.Х. Бунге (1859 – 1862) за своїми науковими спрямуваннями були далекими від проблем учительської освіти. Тим більше, що після набрання чинності Статутом 1842 р., в якому «особливий виховний заклад» починає зватися Педагогічним інститутом і бере на себе загально-університетську функцію підготовки вчителів, його директором вже не обов'язково мав бути ректор. Наступними директорами стають, як правило, декани першого відділення філософського факультету. Це — І.Я. Нейкірх (1842 – 1845) та (1849 – 1861), О.М. Новицький (1845 – 1849).

Умови формування контингенту казеннокоштных студентів для Педагогічного інституту були особливими. Вступ до нього збігався як із проходженням абітурієнтом вступних випробувань із загальних предметів гімназичного курсу, так і з жорстким відбором за національними та конфесійними ознаками і укладанням угоди про казенне утримання та зобов'язання після закінчення Інституту казеннокоштных студентів «прослужити 6 років у тому відомстві, в яке вони начальством призначені будуть». До кінця 1850-х років казеннокоштні студенти педагогічного інституту отримували вчительську підготовку, починаючи з I семестру.

Студенти Педагогічного інституту, на відміну від інших студентів університету, перебували на повному пансіоні і під жорстким наглядом інспектора, якого призначав сам міністр, і двох помічників інспектора, яких призначав попечитель округу. Наглядали за студентами також університетська поліція та ексектор. Щоби скласти уявлення про статус і вплив інспектора, треба поглянути на штатні розписи тодішніх університетів. Це – друга після ректора особа і за своїм авторитетом, і за посадовим окладом. Помічники також цінувались на рівні професорів, причому ординарних.

Згідно зі Статутами 1833 та 1842 рр. Інститути (Педагогічний та Юридичний) були не благодійними закладами при університеті, а насамперед самостійними навчально-виховними закладами, зв'язок яких з Університетом полягав тільки у тому, що їх вихованці повинні були користуватись загальнообов'язковими теоретичними університетськими лекціями. Їхні ж інститутські заняття не повинні були збігатись з факультетським набором наук; наприклад, для студентів педагогічного інституту, які отримували предметну підготовку для роботи в гімназіях на 2-х відділеннях філософського факультету, проводилися обов'язкові лише для них спільні заняття з педагогіки.

У рік відкриття Педагогічного інституту було видано перші свідоцтва наставників і вчителів особам, які пройшли випробування інститутською комісією з професорів російської словесності, математики, філософії і педагогіки. Як свідчить «Звіт за 1835 рік», в якому відображені результати роботи університету Св. Володимира протягом першого академічного року, випробування на отримання вчительських атестатів пройшли 9 осіб. Тобто відразу після свого відкриття 21 листопада (4 грудня за новим стилем) 1834 р.

Педагогічний інститут при університеті Св. Володимира дає дорогу в життя атестованим світським вчителям для Києва і Київщини. Чому ж цей педагогічний заклад довгий час носив назву «особливої виховної установи»? Тому, по-перше, що готував не просто вчителів, а своєрідних «ідеологічних бійців», здатних в умовах поліфонії національних інтересів різних верств населення краю провести імперську ідеологію. Цим заклад вельми відрізнявся від педагогічних інститутів при університетах більш «спокійних» регіонів. По-друге, закритість і «напівказармене» утримання студентів «особливого виховного закладу» мало на меті якомога ефективніше ізолювати їх від ідейних впливів неросійських студентських земляцтв. По-третє, особливості цієї педагогічної установи цілком зумовлювались політичною місією Київського університету в перші десятиліття його існування.

Педагогічний інститут при університеті Св. Володимира прагнув постійно вдосконалювати свою діяльність. Постало питання про безперервну педагогічну практику казеннокоштных студентів. Щоб доцільніше її організувати, було вирішено набирати студентів до університету лише раз на рік. Студенти-педагоги починають проходити практичні заняття в Першій київській гімназії – елітарному навчальному закладі.

Педагогічний інститут продовжує розпочату у 1834 р. справу атестації на звання вчителя тих осіб, які закінчили відповідні навчальні заклади. Створюються і поширюються Правила випробувань для тих, хто бажає отримати звання вчителів у гімназіях і училищах Київщини. У 1838 р. відбувається нечисленний перший випуск учителів-вихованців Педагогічного інституту.

Удосконалюється система семестрових і річних іспитів. Вона стає більш жорсткою. Значною мірою це зумовлюється дедалі частішими порушеннями студентської дисципліни. Спартанські умови їх утримання нерідко обертаються мовчазним протестом молодих людей. Інколи цей протест набирає різних форм – самовільних втеч із «штрафгаузу», запізнь, ігнорувань взятих зобов'язань щодо розподілу на роботу. Нагляд за казеннокоштными студентами, майбутніми «ідеологами», покарання за провини посилюються, про що свідчать «Правила для арештованих у карцері студентів».

На початку 1839 р. в Київському університеті сталася перерва в академічному житті. Причиною того було викриття серед польських студентів гуртка, що начебто готував повстання. Подія ця мала прикрі наслідки: 35 студентів-поляків понесли різні кари; декількох професорів відправили у відставку або перевели до інших навчальних закладів; полечитель Єгор фон Брадке подав прохання про його звільнення. Київським генерал-губернатором і куратором навчального округу стає жорсткий Дмитро Бібіков.

Заняття в університеті було припинено наказом царя до вересня 1839 р. Але ректором університету залишається призначений ще після смерті В.Ф.Циха у 1837 р. юрист Костянтин Олександрович Неволін, який виконує ректорські обов'язки до 1843 р., тобто вже після введення в дію другого статуту університету Св. Володимира.

У червні 1842 р. університет вселяється в нову будівлю на Володимирській; набирає чинності його новий Статут. В ньому підтверджується і закріплюється статус Педагогічного інституту, який і в новому Статуті віднесений до «особливих закладів при Університеті Св. Володимира». У Статуті визначено контингент щорічного набору студентів до Педагогічного інституту – 30 осіб. Наголосимо, що він був на 33% більший, ніж у педагогічних інститутів решти університетів імперії. Розміщувався Педагогічний інститут тепер на четвертому поверсі нової будівлі університету.

В середині сорокових років число студентів Педагогічного інституту збільшується і у 1847 р. досягає 41 особи. Постає питання про поглиблення теоретичної підготовки майбутніх учителів у галузі педагогіки. У 1850 р. при інституті відкривається кафедра педагогіки, на яку призначається випускник Київської духовної академії 1837 р., ординарний професор і доктор філософії Сильвестр Гогоцький. З весни 1852 р. педагогіка стає обов'язковою дисципліною Університету Св. Володимира. Для постійних практичних занять студентів Педагогічного інституту при ньому створюється педагогічна семінарія.

Не можна вважати, що відкриття в університетах кафедр педагогіки було у 1850 р. якимось занадто прогресивним актом. Скоріше – навпаки. Їхньому відкриттю передувало закриття кафедр філософії та заборона викладання філософських дисциплін, з яких лише психологія і логіка дозволялись до читання виключно професорами богослов'я. О.М. Новицький втратив роботу і після довгих поневірянь став цензором. С.С. Гогоцький цілком перейшов на викладання педагогічних дисциплін.

О.М. Новицький, який своїми лекціями з педагогіки у 1834 р. започаткував Педагогічний інститут казеннокоштных студентів, неодноразово обирався деканом історико-філологічного відділення філософського факультету. У 1838 р. він змінив на цій посаді М.О. Максимовича. У вересні 1839 р. на зміну О.М. Новицькому прийшов Іван Якович Нейкірх (1803 – 1870), випускник Дерптського університету, філолог, великий знавець давньогрецької мови, який шість разів обирався деканом першого відділення філософського факультету. Після нього у 1840 р. деканом знову стає О.М. Новицький. Він знову змінює на цій посаді І. Нейкірха у 1845 р., залишаючись на ній до кінця грудня 1849 р.

Тема 4. Трансформації педагогічної освіти в Києві у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. М. Пирогов, М. Драгоманов.

З 1855 р. на російському троні владарює цар Олександр ІІ. Відбуваються ліберальні перетворення, що зачепили і Університет Св. Володимира та його Педагогічний інститут. Велику роль у цих перетвореннях відіграв Микола Іванович Пирогов (1810 – 1881), який був попечителем Київського навчального округу з 1858 по 1861 рр.

Він 16-річним хлопчиком вступив на медичний факультет Московського університету. Отримавши диплом, ще декілька років вчився за кордоном. До професорської діяльності Пирогов готувався в університеті міста Тарту (Естонія). На той час цей університет вважався найкращим у Росії. Тут, у хірургічній клініці, Пирогов пропрацював 5 років, блискуче захистив докторську дисертацію. У віці 26 років його обрали професором Дерптського (Тартуського) університету. Через кілька років Пирогова запросили до Петербурга, де він очолив кафедру хірургії в Медико-хірургічній Академії. Одночасно Пирогов керував організованою ним клінікою госпітальної хірургії.

Повернувшись до Петербургу, Пирогов на прийомі в Олександра II доповів царю про негаразди в армії. Цар не став прислухатися до нього, і з цієї миті Пирогов упав у немилість і був «засланий» до Одеси на посаду опікуна Одеського і Київського учбових округів. Пирогов спробував реформувати систему шкільної освіти, що тоді склалася, ці його дії призвели до конфлікту з владою, і вченому довелося залишити свою посаду. Через 10 років, коли після замаху на Олександра II в Росії посилилася реакція, Пирогова взагалі звільнили з державної служби навіть без права на пенсію.

Завдяки йому та його заступникові Й. Міхневичу, з'являються деякі послаблення в організації підготовки вчителів у Києві. Зокрема скасовується казеннокоштне жорстке інтернатне утримання студентів Педагогічного і Юридичного інститутів. Після прийняття урядової постанови про ліквідацію педагогічних інститутів при університетах як закритих інтернатних закладів Педагогічний інститут при Київському Університеті Св. Володимира трансформується в Особливі вищі педагогічні курси.

Підтримуючи подібну трансформацію, новий попечитель Київського навчального округу М. Пирогов ще до виходу постанови від 20 березня 1860 р. «Про влаштування педагогічних курсів...» оперативно провів перетворення Педагогічного інституту на Вищі дворічні педагогічні курси при Університеті Св. Володимира. Таке перетворення не означало, що курси за своїм статусом були нижчими за педагогічний інститут. Навпаки, їхня значущість підвищувалась. До того ж, їм були властиві більш широкі демократичні порядки; зокрема це стосувалося організації навчання, відвідування занять, переселення майбутніх вчителів на приватні квартири, оплачувані з казни, мобілізації додаткових коштів. Про це свідчить хоча б те, що кошти казенних студентів розформованого Юридичного інституту було спрямовано на потреби педагогічних курсів.

Проте мету створення курсів на найближчу перспективу було погано продумано, що швидко призвело до хронічної нестачі вчителів для недержавних училищ. На курсах мали «готувати вчителів для самих тільки казенних навчальних закладів». Приймали на курси тепер лише тих, хто закінчив курс при Університеті, з фізико-математичних та історико-філологічних відділень, раз на рік у серпні. Заняття вели професори університету, які раніше працювали в Педагогічному інституті. Вищі дворічні педагогічні курси при університеті Св. Володимира фактично існували з 1858 по 1867 рр., поки не випустили усіх раніше набраних курсистів.

Знаковою для НПУ ім. М.П. Драгоманова як спадкоємця Педагогічного інституту є та обставина, що у 1863 р. по закінченні університету зі ступенем кандидата до Вищих педагогічних курсів вступив Михайло Драгоманов.

Народився Михайло Петрович Драгоманов 18 вересня 1841 р. в Гадячі на Полтавщині. Батьки, дрібнопомісні дворяни, нащадки козацької старшини, були освіченими людьми, поділяли ліберальні для свого часу погляди. «Я надто зобов'язаний своєму батьку, який розвив у мені інтелектуальні інтереси, з яким у мене не було морального розладу і боротьби...» – згадував пізніше Михайло Петрович.

З 1849 по 1853 рр. юнак навчався в Гадяцькому повітовому училищі, де, з-поміж інших дисциплін, виділяв історію, географію, мови, захоплювався античним світом. Продовжував своє навчання допитливий хлопець у Полтавській гімназії. Це були часи накопичення знань, розширення поля інтересів, захоплення новітніми політичними течіями. М. Драгоманов вражав викладачів своєю надзвичайною цілеспрямованістю, працьовитістю, освіченістю. Його сестра Ольга (майбутня письменниця Олена Пчілка, мати Лесі Українки) згадувала, що «книжок... Михайло перечитав ще в гімназії таку силу і таких авторів, що багато учнів середніх шкіл пізніших часів... здивувались би, почувши, що між тими авторами були й такі... як Шлосер, Маколей, Прескот, Гізо».

Восени 1859 р. М. Драгоманов вступає на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира. Тут у нього з'являються значно ширші і більші можливості вдосконалювати свою загальну освіту, повніше знайомитися з тими

суспільними і політичними процесами, що постійно зароджувалися у неспокійному студентському середовищі. Університет тих часів являв собою один із найважливіших осередків наукового, культурного і громадського життя. Значною мірою це була заслуга попечителя цього закладу, славетного хірурга М. Пирогова, який «допустив у Києві de facto академічну свободу, схожу на європейську». М. Драгоманов намагався встигати й органічно поєднувати процес навчання з практичною громадською роботою, на яку підштовхували розбуджені загальною ситуацією політичні настрої.

Етапним у справі становлення М. Драгоманова як політичного і громадського діяча став його виступ над труною Шевченка у Києві, коли прах великого Кобзаря перевозили до Чернечої гори. Слова, сказані тоді ще юним промовцем: «Кожний, хто йде служити народу, тим самим надіває на себе терновий вінець», – виявилися пророчими. У 1863 р. М. Драгоманов стає членом Громади. Ці об'єднання виникали як форма пробудження свідомості національної інтелігенції до пізнання української літератури, історії, культури, народного побуту, права. Пізніше у 70-х рр. з'явилися нові, молоді Громади, в статутах яких уже стояло питання про «самостійне політичне існування» України з «виборним народним правлінням».

З середини 60-х рр. становлення М. Драгоманова як ученою відбувається у тісному взаємозв'язку з його публіцистичною діяльністю. По суті, в цих роботах М. Драгоманова – історичних, етнографічних, філологічних, соціологічних – мимоволі відбувається зміщення акцентування на політичне підгрунтя означуваного питання.

У 1871 р. Київський університет відряджає М. Драгоманова за кордон. Замість запланованих двох років молодий учений пробує там майже три, відвідавши за цей час Берлін, Прагу, Відень, Флоренцію, Гейдельберг, Львів. Особливе місце в політично-публіцистичній діяльності М. Драгоманова посідає Галичина. Він був одним з перших, хто намагався розбудити галицьке громадське життя, піднести рівень суспільної свідомості. Трирічне закордонне турне М. Драгоманова було надзвичайно плідним для молодого вченого. Він тепер міг критично оглянути й оцінити свої переконання, зіставляючи їх з наочним західноєвропейським досвідом.

Наступ реакції, повторне запровадження утисків проти відроджуваних проявів української культури змусили М. Драгоманова виїхати за кордон і стати політичним емігрантом. Восени 1875 р. Михайло Петрович через Галичину та Угорщину вирушає до Відня з наміром створити там осередок національної політичної думки, започаткувати випуск української газети. Прогресивний громадсько-політичний збірник «Громада» М. Драгоманов створив у Женеві восени 1876 р. Було видано п'ять томів збірника. Головна тема «Громади» – дати якнайбільше матеріалів для вивчення України і її народу, його духовних починань і устремлінь до свободи і рівності серед світової спільноти.

У 1889 р. Михайла Петровича запрошують на кафедру загальної історії історико-філологічного факультету Софійського університету Болгарії. Ім'я М. Драгоманова асоціювалося в свідомості прогресивної громадськості з боротьбою слов'янських народів за свободу, автономію, братерство.

Тимчасові поліпшення загального стану сприяли сплескам творчого піднесення, але несподівана смерть 20 червня 1895 р. обірвала життя великого вченого і громадського діяча. Похований М. Драгоманов у Софії.

Як уже зазначалось, Вищі педагогічні курси при Університеті мали готувати вчителів лише для державних училищ. У 1862 р. в Університеті вчергове поновлюється робота Педагогічного інституту, який функціонує під назвою Педагогічної школи для підготовки народних вчителів. З 1863 р. відбувається нова хвиля реформ, яка зачіпає й університети. Вводиться у дію новий «Статут» для університетів, в тому числі і для київського за яким Вищі педагогічні курси при Університеті стають автономним навчальним закладом.

Проте, нестача педагогічних кадрів у 60 – 70 рр. ХІХ ст. змушує уряд вдатися до посилення педагогічної освіти, коли педагогічні курси стають повноцінним навчальним закладом при Університеті. У 1878 р. у Києві створюються Вищі педагогічні жіночі курси. Згодом ці курси отримали назву Жіночого університету св. княгині Ольги.

У 1871 р. у Києві, на базі Південно-Західного відділення Російського Географічного товариства, за активного сприяння П. Чубинського та М. Драгоманова створюється Географічний інститут.

Таким чином, на базі Університету Св. Володимира та Педагогічного інституту (педагогічних курсів), Вищих жіночих педагогічних курсів та Географічного інституту було створено три навчальні заклади, які займалися підготовкою вчителів різного профілю для потреб гімназій та повітових училищ. Всі ці навчальні заклади були нерозривно пов'язані з університетом, на його матеріальній базі проводилися заняття й, переважно, університетськими викладачами. Ще одним навчальним закладом, який готував педагогічні кадри став Фребелівський педагогічний інститут, створений у Києві у 1907 р. Його назва походить від відомого німецького педагога Фрідріха Фребеля, який був творцем практики суспільного дошкільного виховання, започаткував підготовку вихователів дошкільних закладів, так званих «дитячих садівниць». Важливим завданням, яке ставив Фребель перед школою вихователюк, було вивчення психофізіологічних засад розвитку дитини, оволодіння засобами впливу на неї, методами керівництва її розвитком, зокрема, засобами використання дидактичного матеріалу тощо.

У Києві це був приватний навчальний заклад, у якому навчалися протягом двох років й готували «вихователюк-фребелічок» та керівників дитячих садків.

У 1909 р. в Києві засновується Учительський інститут, першим директором якого став К. Щербина і який займався підготовкою виключно педагогічних працівників.

Тема 5. Київський педагогічний інститут за радянської доби

Світова війна та події Української революції 1917 – 1920 рр. були надзвичайно несприятливими для освітньої галузі в цілому, й для педагогічної зокрема. Після остаточного ствердження більшовиків при владі у 1920 р. Київський університет було розформовано, а замість нього створено декілька самостійних навчальних закладів. На базі юридичного та медичного факультетів створено окремі інститути. Історико-філологічний та фізико-математичний факультети були включені до новоствореного Київського інституту народної освіти ім. М.П. Драгоманова (КІНО). Влітку 1920 р. до КІНО вливаються й інші педагогічні навчальні заклади – Вищі педагогічні жіночі курси та Учительський інститут. Восени того ж 1920 р. до КІНО влився й Географічний інститут.

Вже у 1920 р. уряд Радянської Росії створює статут для інститутів народної освіти. У ньому, зокрема, зазначалося, що ці інститути мають діяти на основі соціалістичного будівництва і готувати педагогічні кадри для забезпечення шкільної освіти. Термін навчання встановлювався у 4 роки.

Від самого початку в КІНО було два факультети – шкільний та дошкільний, які мали готувати фахівців для дітей відповідного віку. Структура шкільного факультету була досить складною – він мав два відділення – гуманітарне та природниче, а кожне відділення мало свої цикли, які відображували певні дисципліни. Повноцінне навчання розпочалося із вересня 1920 р., коли в КІНО вступило перших 4111 студентів. Інститут народної освіти поборював значні труднощі, пов'язані із розрухою та занепадом матеріальної бази після лихоліть війн та революції. Перший рік роботи інститути став базовим для будівництва самого навчального закладу, пошуком нових форм роботи тощо.

У червні 1921 р. відбулася Всеукраїнська нарада з питань освіти, де більшовицька партія, вперше після воєнних років серйозно звернула увагу на зміст та форми освіти. Після цієї наради в КІНО та інших інститутах відбулися серйозні зміни. На наступний навчальний рік було організовано два факультети – соціального виховання та професійної освіти. Перший – готував працівників для роботи в закладах соціального виховання – дитсадках школах, в тому числі для розумово відсталих дітей. Другий – готував керівників і викладачів профшкіл, шкіл ФЗН і частково технікумів.

У наступному 1922/1923 навчальному році структура інституту знов змінилася. Факультет соціального виховання шкільний та дошкільний відділ зливаються.

Навчальний процес ускладнювався ще й тією обставиною, що в цей час звільняються ті викладачі, які брали участь в революції не на більшовицькому боці. Позбулися своїх посад Микола Василенко, Сергій Єфремов, Володимир Чехівський, Сергій Остапенко, Світозар Драгоманов.

Ще однією новацією нової влади стало створення робітничих факультетів – робфаків. Це були своєрідні підготовчі курси для робітничої молоді, яку готували до вступу у вищу школу, аби забезпечити пролетарський вплив на вищу школу. Далі цей вплив продовжився через обов'язкові норми прийняття до інститутів визначали партійні органи, профспілки тощо.

На кінець 20-х рр. ХХ ст. структура КІНО була в цілому побудована, визначені навчальні програми, розпочалася наукова робота викладачів інституту.

Проте початок 30-х рр., коли значно зросла потреба у вчительських кадрах, відбувається реформа вищої освіти. У вересні 1930 р. приймається постанова Раднаркому УСРР про реорганізацію мережі педагогічної освіти. Таким чином, було створено Інститут соціального виховання, який займався підготовкою виключно педагогічних кадрів, тоді як частина викладачів та студентів перейшла до відновленого Київського університету. Першим директором Київського інституту соціального виховання став Микита Грищенко. Після остаточного погодження системи підготовки педагогічних працівників, у 1933 р. створювався єдиний тип вищого педагогічного навчального закладу – педагогічні інститути. Тож у 1933 р. був створений Київський педагогічний інститут, який складався з історичного, мовно-літературного, біохімічного, дефектологічного, педагогічного та географічного факультетів.

У 1936 р. інститут отримав ім'я відомого письменника О.М. Горького. В цей час активізується наукова робота інституту – до 1941 р. було видано шість збірників наукових праць, посилено матеріальну базу – інститут отримав будівлю на вул. Пирогова, 9.

Поступальний розвиток інституту був перерваний Великою Вітчизняною війною. Інститут був евакуйований спочатку в м. Лебедин на Сумщині, згодом у Казахстан. Під час війни четверо вихованців інституту стали Героями Радянського Союзу – Федір Жарчинський, Григорій Брик, Олександр Тканко та Тимофій Шашло, а тисячі інших були нагороджені орденами й медалями.

Вже у 1943 р. у відновлений Київ з евакуації повернувся і Педагогічний інститут. У повоєнні роки було відновлено роботу всіх факультетів, яких було вісім – історичний, філологічний, іноземних мов, фізико-математичний, географічний, біологічний, дефектологічний, педагогічний.

Ректорами в цей час були П. Чамата, І. Золотоверхий, М. Підтиченко, О. Романовський, М. Шкіль. Інститут готував вчителів по всіх предметах шкільного курсу. Пожвавилася й науково-теоретична робота – до 1990 р. було видано більше 200 монографій, майже 600 підручників.

У ці роки з своїх стін Інститут випустив понад 55 тисяч випускників. Київський державний педагогічний інститут імені О.М. Горького став флагманом педагогічної освіти Радянської України.

Тема 6. Педагогічний інститут-університет в роки незалежності. Ректор В.П. Андрущенко

Демократизація суспільно-політичного життя наприкінці 80-х рр. ХХ ст. торкнулася й КДПІ на чолі з доктором фізико-математичних наук, професором, академіком Академії педагогічних наук України М.І. Шкілем. Вже з осені 1989 р. колектив ВНЗ почав активно домагатися повернення інституту несправедливо відібраного в середині 20-х років ХХ ст. імені Михайла Петровича Драгоманова. Це питання постійно стало порушуватися на зборах викладачів і студентів, засіданнях ради інституту і рад філологічного, історичного, педагогічного та інших факультетів, у статтях в періодичній пресі. Під час студентської «революції на граніті» восени 1990 р. студенти інституту, активні учасники масового голодування-протесту в жовтні 1990 р. на майдані Незалежності в Києві, демонстративно писали на своїх наметах: «Київський державний педагогічний інститут ім. М.П. Драгоманова».

В самому інституті теж відбувалися значні зміни, пов'язані з пробудженням національних почуттів – було створено нові кафедри: історії України, географії України та краєзнавства, юридичних наук, фізичного виховання і спорту, фізичного виховання і здоров'я, методики викладання української мови і літератури, методики викладання російської мови і світової літератури, педагогічної творчості.

Всі ці вимоги й акції завершилися перемогою справедливості: за поданням Ради інституту в 1993 р. інституту було повернуто ім'я видатного українського вченого М.П. Драгоманова.

Тоді ж, за результатами акредитації, нашому навчальному закладу було надано статус університету й присвоєно нову назву – Український державний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

А вже 11 липня 1997 р. Президент України підписав Указ «Про статус Українського педагогічного університету імені М.П. Драгоманова», яким університету надавався статус національного.

У 1999 р. всі спеціальності та підрозділи університету пройшли експертну перевірку Державної акредитаційної комісії і були атестовані за найвищим четвертим рівнем. На дванадцяти факультетах у 2000 р. навчалось понад 14 тисяч студентів та здійснювалася підготовка для системи освіти України з сорока п'яти спеціальностей. За підсумками рейтингу вищих навчальних закладів освіти України (березень 2000 р.), який проводили Міжнародна кадрова академія, Український інститут соціальних досліджень, Академія наук вищої школи України та Конференція недержавних вищих закладів освіти України, НПУ ім. М.П. Драгоманова увійшов до першої десятки українських ВНЗ.

3 ініціативи ректора М.І. Шкіля у 1997 р. Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова та Вісконсінським Міжнародним Університетом (США) було засновано Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні». Він став першим в Україні спільним українсько-американським вищим навчальним закладом. Вузипартнери почали підготовку педагогів з підприємництва й управління бізнесом. У червні 2000 р. на базі двох вузів було утворено навчально-методичний і науково-виробничий комплекс «Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова – Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні».

У березні 2003 р. наказом Міністра освіти і науки України В.Г. Кременя ректором НПУ імені М.П. Драгоманова призначається академік Академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор В.П. Андрущенко. У червні того ж року на посаду ректора його одностайно обирає конференція трудового колективу університету. В.П. Андрущенко є автором близько 400 наукових праць, серед яких 12

індивідуальних і близько 25 колективних монографій, підручників, навчальних посібників для студентів вищих навчальних закладів.

Загальне визнання отримали праці В.П. Андрущенка «Сучасна соціальна філософія». К., 1996 (у співавторстві з М. Михальченком); «Історія соціальної філософії». К., 2000; «Культура. Ідеологія. Особистість». К., 2002 (у співав. з М. Михальченком та Л. Губерським); «Соціальна робота» Т. 1 – 8 (у співавторстві); «Інтелектуальний потенціал нації: погляд у ХХІ століття. Т. 1 – 3 (у співавторстві); «Беловеж'є. Україна 1991 – 1995. Леонид Кравчук». К., 1996 (у співавторстві з М. Михальченком); «Роздуми про освіту». К., 2008; «Вступ до філософії. Великі філософи». Харків, 2004 та інші. Під керівництвом, за науковою консультацією і сприянням В.П. Андрущенка підготовлено 45 кандидатів і 10 докторів наук.

У 1979 р. В.П. Андрущенко захистив кандидатську, а в 1991 р. – докторську дисертацію. У 1986 р. йому присвоєно наукове звання доцента, а у 1992 р. – професора. В 1999 р. він був обраний член-кореспондентом, а в 2003 р. – дійсним членом Академії педагогічних наук України. В.П. Андрущенко є академіком (дійсним членом) декількох громадських академій; першим віце-президентом Української академії політичних наук; Президентом Асоціації ректорів педагогічних університетів України.

За здобутки у галузі освіти, науки і техніки В.П. Андрущенко нагороджений першою премією Академії педагогічних наук України (2000 р.); дипломом лауреата нагороди Ярослава Мудрого Академії наук вищої школи (2002 р.); дипломом лауреата премії імені Дмитра Чижевського Національної академії наук України (2003 р.).

Сьогодні в університеті за більш ніж шістдесятма педагогічними спеціальностями навчаються понад 20 тисяч студентів. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова має повний спектр педагогічних спеціальностей, на всіх формах навчання готуються педагогічні працівники практично з усіх шкільних предметів. У структурі університету – 18 інститутів.

Фізико-математичний інститут. Директор – доктор фізико-математичних наук, професор М.В. Працьовитий. Інститут включає в себе наступні кафедри – кафедра вищої математики, завідувач – доктор фізико-математичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи М.В. Працьовитий; кафедра експериментальної і теоретичної фізики та астрономії, завідувач – кандидат фізико-математичних наук, професор Г.О. Грищенко; кафедра математичного аналізу та диференціальних рівнянь, завідувач – доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України М.І. Шкіль; кафедра математики і теорії та методики викладання математики, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор В.О. Швець; кафедра теорії та методики навчання фізики та астрономії, завідувач – доктор педагогічних наук, професор В.Д. Сиротюк; кафедра загальної та прикладної фізики, завідувач – член-кореспондент АПН України, академік Академії наук вищої школи України, доктор фізико-математичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України М.І. Шут.

Інститут філософської освіти і науки, який очолює доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України І.І. Дробот. В цьому інституті функціонують такі кафедри: соціальної філософії та філософії освіти, завідувач – академік АПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України В.П. Андрущенко; кафедра філософії, завідувач – доктор філософських наук, професор, академік Академії політичних наук України, заслужений діяч науки і техніки України Г.І. Волинка; кафедра історії та філософії історії, завідувач – доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України І.І. Дробот; кафедра культурології, завідувач – доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України В.Д. Бондаренко; кафедра філософської антропології, завідувач – доктор філософських наук, професор Т.В. Розова; кафедра етики та естетики, завідувач – доктор філософських наук, професор Т.І. Андрущенко; кафедра психології, завідувач –

кандидат психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України Л.В. Долинська; кафедра дизайну та реклами, завідувач – доктор філософських наук, професор Ю.Г. Легенький.

Інститут дистанційного навчання. Директор – доктор фізико-математичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України А.П. Кудін. До складу інституту входять – кафедра інформаційно-комунікаційних технологій та електронних засобів навчання, завідувач – доктор фізико-математичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України А.П. Кудін та кафедра загальноосвітніх дисциплін, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Н.Г. Ніколаєва.

Інститут фізичного виховання та спорту. Директор – доктор педагогічних наук, професор О.В. Тимошенко. Інститут включає в себе наступні кафедри – кафедра теорії і методики фізичного виховання та спорту, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор В.Г. Ареф'єв; кафедра фізичної реабілітації, завідувач – доктор педагогічних наук, професор Л.П. Сущенко; кафедра фізичного виховання та спорту, завідувач – доктор педагогічних наук, професор Ю.Т. Похолєнчук; кафедра фізичного виховання і здоров'я, завідувач – доктор педагогічних наук, професор О.Д. Дубогай; кафедра біологічних основ фізичного виховання і спортивних дисциплін, завідувач – доктор біологічних наук, професор О.О. Приймаков; кафедра фізичного виховання, олімпійських і масових видів спорту, завідувач – доктор педагогічних наук, професор Г.М. Арзютов.

Інститут гуманітарно-технічної освіти. Директором цього інституту є доктор педагогічних наук, професор М.С. Корець. До складу інституту входять 6 кафедр – кафедра загально-технічних дисциплін, завідувач – доктор педагогічних наук, професор М.С. Корець; кафедра трудового навчання і креслення, завідувач – член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор В.К. Сидоренко; кафедра основ виробництва, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор В.І. Андріяшин; кафедра інформаційних систем та технологій, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент С.М. Яшанов; кафедра теорії і методики професійної освіти, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор П.В. Дмитренко; кафедра технічної фізики та математики, завідувач – академік Академії вищої школи України, доктор педагогічних наук, кандидат фізико-математичних наук, професор А.В. Касперський.

Інститут інформатики. Директор – доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України М.І. Жалдак. В структурі інституту функціонують такі кафедри – кафедра інформаційних технологій та програмування, завідувач – кандидат фізико-математичних наук, професор Ю.С. Рамський; кафедра теоретичних основ інформатики, завідувач – доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України М.І. Жалдак; кафедра комп'ютерної інженерії, завідувач – доктор педагогічних наук, професор В.П. Сергієнко; кафедра педагогічних технологій, завідувач – доктор педагогічних наук, професор Н.В. Морзе.

Інститут іноземної філології. Директор – кандидат філологічних наук, професор В.І. Гончаров. До складу інституту входить 7 кафедр – кафедра англійської філології, завідувач – кандидат філологічних наук, професор Ю.Ю. Романовська; кафедра російської мови, завідувач – кандидат філологічних наук, професор В.І. Гончаров; кафедра німецької та французької мов, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор Л.С. Вінічук; кафедра іноземних мов, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент В.В. Ніколаєнко; кафедра германського та порівняльного мовознавства, завідувач – доктор філологічних наук, професор А.В. Корольова; кафедра російської та зарубіжної літератури, завідувач – кандидат філологічних наук, доцент О.П. Охріменко; кафедра методики викладання російської мови та світової літератури, завідувач – доктор педагогічних наук, професор О.О. Ісаєва.

Інститут історичної освіти. Директор – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України О.О. Сушко. У складі інституту діють 6 кафедр. Кафедра історії України, завідувач – доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук В.Й. Борисенко; кафедра історії та археології слов'ян, завідувач – доктор історичних наук, професор М.А. Журба; кафедра всевітньої історії, завідувач – кандидат економічних наук, професор С.О. Осмоловський; кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, завідувач – доктор історичних наук, професор О.В. Потильчак; кафедра етнології, завідувач – доктор історичних наук, професор П.М. Чернега; кафедра методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін, завідувач – кандидат історичних наук, професор Т.В. Ладиченко.

Інститут корекційної педагогіки та психології. Директор – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, заслужений юрист України В.М. Синьов. Інститут складається з 5 кафедр. Кафедра логопедії, завідувач – доктор педагогічних наук, професор М.К. Шеремет; кафедра тифлопедагогіки, завідувач – кандидат психологічних наук, професор Є.П. Синьова; кафедра сурдопедагогіки, завідувач – доктор психологічних наук, професор Л.І. Фомічова; кафедра корекційної психопедагогіки, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор І.П. Колесник; кафедра спеціальної психології та медицини, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Л.М. Руденко.

Інститут мистецтв. Директор – народний артист України, лауреат Державної премії ім. Т.Г. Шевченка, дійсний член АПН України та Академії мистецтв України, Герой України, професор А.Т. Авдієвський. В інституті функціонує 6 кафедр. Кафедра фортепіанного виконавства та художньої культури, завідувач – доктор педагогічних наук, професор О.П. Щолокова; кафедра теорії та історії музики, завідувач – кандидат мистецтвознавства С.Ю. Коробецька; кафедра інструментального та оркестрового виконавства, завідувач – заслужений діяч мистецтв України, професор А.А. Семешко; кафедра методики музичного виховання та хорового диригування, завідувач – народний артист України, лауреат Державної премії ім. Т.Г. Шевченка, дійсний член АПН України та Академії мистецтв України, Герой України, професор А.Т. Авдієвський; кафедра теорії та методики постановки голосу, завідувач – народний артист України, професор М.П. Мозговий; кафедра хореографії, завідувач – доктор мистецтвознавства, професор Ю.О. Станішевський.

Інститут природничо-географічної освіти та екології. Директор – кандидат педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України В.П. Покась. У інституті діють 11 кафедр. Кафедра економічної і соціальної географії, завідувач – кандидат географічних наук, доцент В.Г. Щабельська; кафедра теорії і методики навчання природничо-географічних дисциплін, завідувач – доктор педагогічних наук, професор І.В. Мороз; кафедра географії України та туризму, завідувач – кандидат географічних наук, доцент В.В. Ковтун; кафедра екології, завідувач – кандидат біологічних наук, доцент Ю.А. Скиба; кафедра хімії, завідувач – кандидат хімічних наук, доцент В.С. Толмачова; кафедра зоології, завідувач – доктор біологічних наук, професор В.М. Бровдій, кафедра ботаніки, завідувач – кандидат біологічних наук, доцент І.Б. Чорний; кафедра анатомії, фізіології та шкільної гігієни, завідувач – доктор біологічних наук, професор О.І. Плиська; кафедра педагогіки та психології, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України В.П. Покась; кафедра фізичної географії, завідувач – кандидат географічних наук, доцент С.В. Міхелі; кафедра іноземних мов природничих факультетів, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Г.В. Турчинова.

Інститут педагогіки і психології. Директор – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, заслужений працівник освіти України В.І. Бондар. До складу інституту входять такі кафедри: кафедра педагогіки і методики

початкового навчання, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент І.М. Шапошнікова; кафедра медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я, завідувач – кандидат біологічних наук, доцент С.В. Страшко; кафедра мови та методики викладання в початковій школі, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Г.В. Семеренко; кафедра практичної психології, завідувач – кандидат психологічних наук, доцент Н.П. Зубалій; кафедра психології та педагогіки, завідувач – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Академії педагогічних наук України, заслужений працівник освіти України В.І. Бондар; кафедра іноземних мов та методики їх викладання, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор В.М. Махінов; кафедра образотворчого мистецтва, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент О.Л. Шевнюк.

Інститут політології та права. Директор – доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук Б.І. Андрусишин. До складу інституту входить 7 кафедр – кафедра політичних наук, завідувач – доктор політичних наук, професор О.В. Бабкіна; кафедра теорії та методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін, завідувач – доктор педагогічних наук, професор А.А. Булда; кафедра цивільного та кримінального права, завідувач – кандидат юридичних наук, доцент С.І. Шимон; кафедра теорії та історії держави і права, завідувач – доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук Б.І. Андрусишин; кафедра правознавства, завідувач – кандидат юридичних наук, доцент І.О. Салтовський; кафедра соціально-політичних дисциплін, завідувач – кандидат політичних наук, доцент К.О. Ващенко; кафедра економічної теорії, завідувач – кандидат економічних наук, доцент В.В. Радченко.

Інститут української філології. Директор – кандидат філологічних наук, професор А.В. Висоцький. Навчальний процес забезпечують 7 кафедр інституту. Кафедра української літератури, завідувач – доктор філологічних наук, професор В.Ф. Погребенник; кафедра української мови, завідувач – доктор філологічних наук, професор М.Я. Плющ; кафедра культури української мови, завідувач – кандидат філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України С.В. Шевчук; кафедра стилістики української мови, завідувач – доктор філологічних наук, професор, академік АПН України Л.І. Мацько; кафедра методики викладання української мови та літератури, завідувач – доктор філологічних наук, професор Т.К. Донченко; кафедра історії та етнополітики, завідувач – доктор історичних наук, професор член-кореспондент НАН України В.М. Даниленко; кафедра журналістики, завідувач – доктор філософських наук, професор В.О. Жадько.

Інститут соціології, психології та управління. Директор – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України В.Б. Євтух. До складу інституту входять такі кафедри – кафедра управління та євроінтеграції, завідувач – доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України В.П. Бех; кафедра теорії та методології соціології, завідувач – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України В.Б. Євтух; кафедра теоретичної та консультативної психології, завідувач – доктор психологічних наук, професор І.С. Булах; кафедра історії освітньо-виховних систем та технологій – завідувач – доктор педагогічних наук, професор Н.П. Дем'яненко; кафедра практичної психології та психотерапії, завідувач – доктор психологічних наук, професор Н.І. Пов'якель.

Інститут соціальної роботи та управління. Директор – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України А.Й. Капська. В інституті працюють такі кафедри – кафедра теорії та технології соціальної роботи, завідувач доктор педагогічних наук, професор О.Г. Карпенко; кафедра галузевої психології та психології управління, завідувач – кандидат психологічних наук, доцент О.Б. Мельничук; кафедра соціально-правового захисту населення, завідувач – кандидат

педагогічних наук, доцент І.М. Ковчина; кафедра соціальної педагогіки, завідувач – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України А.Й. Капська.

Інститут розвитку дитини. Директор – кандидат філософських наук, доцент І.І. Загарницька. Інститут включає такі кафедри – кафедра менеджменту та інноваційних технологій дошкільної освіти, завідувач – кандидат філософських наук, доцент І.І. Загарницька; кафедра дитячої творчості, завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент М.А. Машовець; кафедра теорії та історії дошкільної педагогіки, завідувач – кандидат педагогічних наук, професор Г.В. Беленька.

Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації. Директор – доктор біологічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи В.М. Ісаєнко.

Загальноуніверситетські кафедри. Кафедра педагогіки та психології вищої школи, завідувач – кандидат фізико-математичних наук, професор Р.М. Вернидуб; кафедра педагогічної творчості, завідувач – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Міжнародної академії акмеологічних наук Н.В. Гузій; кафедра теорії та історії педагогіки, завідувач – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України Л.П. Вовк.

З 2000 р. в НПУ імені М.П. Драгоманова працює магістратура з усіх базових педагогічних спеціальностей. Організація навчального процесу в університеті характеризується сучасними тенденціями розвитку вищої освіти та вдосконаленням нормативно-правового і методичного забезпечення підготовки фахівців.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова – один із найстаріших педагогічних навчальних закладів України – сьогодні переживає якісно новий етап у своєму розвитку. Це потужний навчальний, науково-методичний центр сучасної вищої педагогічної освіти України.

Література до курсу

1. Андрущенко В. Св. Володимира, КІНО, Національний педагогічний // Дзеркало тижня. – 2004. – № 19.
2. Андрущенко В., Волинка Г., Мозгова Н. Михайло Драгоманов і Національний педагогічний університет // Освіта України. – 2003. – 23 вересня.
3. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. – К., 2004, 2008.
4. Бібліографічний покажчик друкованих праць співробітників Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького 1980–1989 рр. – К., 1990.
5. Владимирский-Буданов М.Ф. История императорского Киевского университета. К., 1884. –Т. 1.
6. Волинка Г. Щодо витоків і ґрунту НПУ ім. М.П. Драгоманова // Освіта. – 2004. – 14 – 21 квітня.
7. Волинка Г., Мозгова Н. Видатні постаті в оточенні Йосипа Міхневича // Пам'ять століть. – 2004. – № 1.
8. Волинка Г.І. 170-річчя Київського національного – це свято і драгоманівців // Освіта. – 4 – 11 лютого.
9. Гринько Г. Очерки советской просветительской политики. – Харьков, 1923.
10. Київський державний педагогічний інститут імені О.М. Горького 1920 – 1990. – К., 1990.
11. Левицкий О.О. О жизни учебных заведений Юго-Западного края // Киевская старина. – 1906. – Т. ХСІІ.
12. Летопись вечерних женских курсов, учрежденных в г. Киеве А.В. Жекулиной. – К., 1915. – Кн. ІІ.
13. Максимович М.А. Обзорение старого Киева // Киевлянин. – К., 1840

14. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова 1834 – 2004. Історія. Сьогодення. Перспективи / авт. В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н. Мозгова та інші. – К., 2005.
15. Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова: історичний нарис. 1920 – 2000 / укл. П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко. – К., 2000.
16. Рождественский С.В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения, 1802 – 1902. – СПб., 1902.
17. Ряпко Я. Короткий нарис розвитку української системи народної освіти. – Харків, 1927.
18. Сикорский И.А Киевский Фребелевский педагогический институт и его задачи. – К., 1907.
19. Скопченко В. Мати і син – ровесники? // Освіта. – 2004. – 14 – 21 квітня.
20. Скрипник М. Про заснування університетів на Україні // Комуністична освіта. – 1932. – Ч. 11 – 12.
21. Університет Святого Володимира. – К., 2001.
22. Школь К.К. К вопросу о развитии высшего женского образования в России // Журнал министерства народного просвещения. – 1912. – № 9.